

Др Милош Марјановић, редовни професор у пензији
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду

СОЦИОЛОШКИ ПОЈАМ ГЕНЕРАЦИЈЕ¹

Сажетак: Социолошки појам генерације треба разликовати од биолошког и статистичког, па су размотрена сва три његова значења. У социолошком смислу њега карактерише заједничко историјско искуство које има своју унутрашњу и спољашњу, субјективну и објективну димензију. У социологију га је увео Дилијај, један од главних представника историзма, а за који је карактеристично дисконинуирано схватање историје и наглашавање самосвојности културних епоха. У савременој социологији овај појам је реafirмисан под снажним утицајем Манхајма који се залагао да генерација буде аналитичка категорија у ранју класе и нације. Указано је и на главне историјске генерације у нашем друштву. Као главне узрасне групе али и као друштвени конструкти размотрене су четири генерације – деца, млади, средовечни и стари. Указано је на њихов статус у традиционалном и савременом, а посебно у нашем друштву. У изражавањима генерације и њених главних облика формирале су се посебне социолошке дисциплине, сем за средовечне који су, као генерација, социолошки најмање проучени.

Кључне речи: генерација, деца, млади, средовечни, стари.

Термин генерација (лат *generatio* – рађање, стварање, покољење) односи се на људске скупине, а понекад и на људске творевине – говори се о новој генерацији робота, компјутера, људских права. Када се односи на људске скупине, генерација може да има биолошко, статистичко и социолошко значење.²

¹ Рад је сачињен на пројекту *Теоријски и практични проблеми стварања и примене права (ЕУ и Србија)* који се реализује на Правном факултету у Новом Саду.

² *Sociološki leksikon*, Beograd, 1982, s. 457 - 458; *Sociološki rečnik*, Beograd, 2007, s. 161; Т. Kuljić, „Problem generacija': nastanak, sadržaj i aktuelnost ogleда Karla Manhajma“, *Sociologija*, 3/2007, s. 224.

У биолошком значењу генерације обухватају лица исте старости. Међутим, треба разликовати, најпре, један ужи смисао у коме се генерација изједначава са годиштем – скупом лица рођених у истој календарској години. У том смислу се говори о разредним или регрутним генерацијама. У ширем смислу и обиму, биолошка генерација обухвата лица рођена у неком периоду времена, не дужем од 33 године. У том смислу се може говорити о породичним генерацијама – прародитељи, родитељи, деца, унучад. Према узрасту, могу се разликовати следеће биолошке генерације или покољења (нараштаји, потомци, колена) – деца, млади, средовечни и стари. Док је код деце задовољство основна тежња, у младости се све више појављује и мотив за постигнућем (успехом), који се код средовечних појачава, али се код њих развија и осећање дужности, које је још више изражено у старости. У одређењу еколошки одрживог развоја, инсистира се на очувању, па и побољшању животне средине и за будуће генерације.

У статистичком значењу, разликују се разни демографски контингенти или кохорте становништва (полни, старосни, школообавезни, радни, издржавани, брачни, фертилни). Када је реч о тзв. природним структурама становништва, пописни резултати се приказују према петогодишњима и половима, тако да се добија старосно-полна пирамида становништва, чији облик показује у ком степену је дошло до старења становништва и која, такође, указује на крње или шупље генерације (услед дефицитарних годишта због директних и индиректних ратних губитака, на пример из I и II светског рата).

У социолошком значењу, генерација није омеђена узрасним границама, него друштвено-историјским раздобљем у коме је формирана. Због тога исту генерацију могу чинити и лица различитог узраста (са 15 али и 50 и више година) али повезаних истим, заједничким историјским искуством тог раздобља. У биолошком и статистичком смислу, генерација је вршњачки агрегатни скуп квантитативног карактера и налази се у физичком времену, а у социолошком смислу она је друштвена група, квалитативног је карактера и налази се у друштвеном времену. Као друштвена група, генерација има исти поглед на свет и заједнички систем вредности, који су различити од претходних и следећих генерација, стиче свест о себи, својим опонентима или непријатељима и делатна је јер тежи да промени друштво према својим интересима. То заједничко генерацијско искуство стиче се у посебним историјским околностима и збивањима, обухвата техничке иновације и друге друштвене и културне промене, другачији начин живота, што све ствара дух времена специфичан за ту генерацију.

У традиционалном друштву нема генерација у социолошком смислу јер културних иновација готово да и нема, искуство је заједничко и јединствено, па је будућност деце истоветна са садашњошћу одраслих. Генера-

ције настају тек у модерно доба, а подстакла их је Француска револуција из 1789. која је просветитељством срушила феудалне каноне. Због тога се за генерацију каже да је ћерка демократије и убрзања историје. Генерације су се могле разликовати тек у 18. веку када се историја почела схватати као дисконтинуитет, прекид и ново. Стога не зачуђује да је овај појам у социологију увео Дилтај, главни представник немачког историзма, за који је карактеристично дисконтинуирано схватање историје и наглашавање самосвојности културних епоха. По Манхајму, најзначајнијем теоретичару у овој области, генерација је као аналитичка категорија равна класи и нацији, са којима је почела да се прожима, па чак и да их потискује. Генерација може бити и унутрашње раслојена и класно структурирана, а може и да не захвати цео нараштај него, на пример, само градску или само студентску омладину. Она се најинтензивније формира у детињству и младости јер тада захвата најдубље слојеве личности. Она, по Манхајму, подразумева један заједнички спољни аспект, кога чини исти историјски животни простор, и један унутрашњи аспект – нови приступ акумулираном културном наслеђу због истоветног примарног доживљаја и друштвеног искуства дате генерације. Периодично долази до сукоба генерација и до смене старе новом генерацијом. Смену генерација карактерише смена слика прошлости, вредности садашњости и визија будућности. Генерације се почињу схватати као друштвени актери тек од краја 19. века, а оштрије се профилишу тек после Првог светског рата, као епохалног преокрета када се смењују не само векови него и политичке културе. Тада се у САД почело говорити о „изгубљеној“ генерацији, а у Немачкој после Другог светског рата о аполитичној „скептичној“ генерацији. У Кини се, у другој половини 1960-их, формирала генерација културне револуције. Данас се у свету говори о „компјутерској“ генерацији. Због грађанских ратова 1990-их, на Балкану се још формирају „херојске“ генерације, док се на Западу формирају мирнодопске „потрошачке“ генерације, мада је на помолу и генерација економске кризе, попут оне с краја 1920-их. Уочено је да се хероизацијом неке генерације успешно намећу вредности владајућих група. Ратови и револуције су главни историјски формативи генерација, али оне настају и у мирним временима. Генерације економске кризе и коњуктуре (привредног раста) међусобно се веома разликују.

И у послератној Југославији, а потом и у Србији, формирале су се политичке генерације, а свака од њих је свест о себи и замисао о будућности друштва центрирала око свог главног непријатеља. 1) „О-рук“ генерација настала крајем 1940-их, у духу социјалистичке изградње и радних акција, која се у време рата сукобила са фашизмом, а потом и са стаљинизмом. 2) „Потрошачка“ генерација, настала 1960-их, која је тежила вишем живот-

ном стандарду, а једним делом се (студенти 1968) супротстављала социјалистичкој бирократији („дрвеној буржоазији“), па чак и потрошачком друштву. 3) „Рестауративна“ или „транзицијска“ генерација настаје крајем 1989, а њени стубови су били антикомунизам, национализам и религија. 4) „E-mail“ или „компјутерска“ генерација се формира од почетка 21. века, а окренута је глобализацији и развијеном капитализму са негативним сећањем на 1990-е.³

Деца

Деца су подмладак и настављач сваког друштва. Због тога она у веровањима и обичајима нашег али и многих других народа заузимају истакнуто место. Детињством као друштвеном појавом бави се социологија детињства.⁴ Оно траје од рођења па до навршене 14-е године. Прва друштвена улога бебе је да на неког личи. По Фројду, за формирање карактера личности пресудне су ране године детињства (до треће, а нарочито у првој години). Зато он и истиче да је, у психолошком смислу, дете отац човека. Демографи сматрају да је стопа смртности одојчади најбољи синтетички показатељ општег стања хигијене, здравствене културе али и сиромаштва неког друштва. На жалост, у савременом свету изразитих друштвених неједнакости, према подацима УНЕСКО-а, сваке године у свету пре пете године живота умре десет милиона деце, углавном од глади. У неразвијеним земљама многа су деца гладна и неухрањена, а у развијеним често прехрањена и са физичким деформитетима. У сиромашним земљама, због високог наталитета, има сразмерно много, а у развијеним, због старења становништва, сразмерно мало деце.

Деца расту и сазревају не само у биолошком, него и у психичком и друштвеном смислу. По Жану Пијажеу, у интелектуалном развоју деце разликују се три, а у моралном развоју две фазе – предоперациона, операциона фаза конкретним представама и фаза формалних операција и апстрактног мишљења (која наступа тек после 10 – 11 године) у интелектуалном развоју, док се морални развој одвија од хетерономне ка аутономној моралности.

По Ериху Фрому, у свакој генерацији изнова, човечанство доживљава инвазију варвара. То значи да децу треба цивилизовати у процесу соција-

³ Т. Кулјић, нав. дело, с. 223 – 248; Т. Кулјић, „Историјске, политичке и херојске генерације“, *Филозофија и друштво*, 1/2008, с. 69 – 107; Т. Кулјић, *Социологија генерације*, Београд, 2009.

⁴ *Социологија детињства* (приредила С. Томановић), Београд, 2004; *Социолошки речник*, Београд, 2007, с. 81 – 83; Т. Борђевић, *Деца у обичајима и веровањима нашега народа*, Београд – Ниш, 1990; Ж. Пијаже, *Психологија детета*, S. Karlovci – Novi Sad, 1990; ; Ф. Аријес, *Векови детињства*, Београд, 1989; Н. Капор – Стануловић, *На њују ка одраслости*, Београд, 2008; М. Марјановић – К. Марјановић, „Социјализација и културализација за иновативна и алтернативна понашања“, *Социолошки годишњак*, 5/2010, с. 143 – 160.

лизације, пре свега у породици и школи. Неуспела социјализација резултира девијантним понашањем. Родитељска улога је једна од најлепших али и најтежих друштвених улога. Зрело и одговорно родитељство мора да избегне крајности васпитно запуштене али и презаштићене деце. Школска социјализација треба што више да се усмреава ка иновативним и алтернативним понашањима, својственим аутономној личности која одговара природи модерног, демократског друштва.

Деца су карактеристика сваког друштва али је детињство као друштвени конструкт својствено тек модерном добу. Оно је настало са рађањем нове породичне осећајности према деци (мажење, пораст емоционалног значаја) и њиховим обавезним школовањем. Дотле су деца радно експлоатисана и сурово физички кажњавана. На дете се гледало само као на још недораслог и неодраслог човека у малом. Међутим, разлике између деце и одраслих нису само квантитативне него и квалитативне природе. Особени, аутономни дечји свет није одређен само односом одраслих, него и међусобним односом деце као вршњака. Они нису само привремена фаза у развоју одраслих као пуноправних чланова друштва, него својеврсни друштвени актери. Оно што је за одрасле рад, за децу је игра. Формира се посебна, дечја поткултура пуна игрица, играчака, песмица, маштања за која одрасли и данас немају много разумевања.

Генерална скупштина УН је 1989. године усвојила *Конвенцију о људским правима деце* којом се државе потписнице обавезују на негу, заштиту и право учествовања детета у друштврном животу.⁵ И поред тога, насиље и злостављање деце у породици и ван ње, иако у мањем обиму, и данас је својствена модерном свету.

Млади

Младост (млади, младеж) је период између 14. и 27. године живота, а због „продужене младости“ ове границе се у новије време померају на 30, па и 35 година. У употреби су и сродни али по обиму или значењу ужи појмови – тинејџери, адолесценти, малолетници, омладинци. Тинејџер долази од енглеске речи *teenager* којом се означава млада особа од 13 до 19 година (*thirteen ... nineteen*), а из енглеског је прешла у друге, па и наш језик. Адолесценти су млади од 12 – 21. године, а термин се прво почео употребљавати у америчкој психологији у смислу фазе у развоју сваке личности која се налази између детињства и зрелости. За правне, а особито кривичноправне науке, особито је важан термин малолетници, а они могу бити млађи (14 - 16) и

⁵ *Права деце* и *Конвенција о људским правима деце* (приредила и превела Н. Вуковић Шаховић) Београд, 2001.

старији (16 – 18) малолетници, док се лица од 18 - 21. године, по закону, сматрају млађим пунолетницима. Малолетничке групе су посебне, неформалне групе вршњака, можда и најутицајније на социјализацију младих, од којих неке значајно утичу на настанак малолетничке деликвенције.

Млади су својствени свим, а омладина само модерним друштвима. Млади су узрасна и био-психичка скупина, а омладина настаје као друштвени конструкт. У племенском и сељачком друштву, из детињства се директно прелазило у зрелост, у обреду иницијације (увођења), уз прописани ритуал и проверу способности. У средњем веку су млади, да би изучили занат, ишли из својих у друге породице, па и у друге земље. У развијеним друштвима за учење радних и других друштвених улога, али и за контролу и надзор над младима, потребно је продужено, дуготрајно школовање и тако настају средњошколска и студентска омладина. У овом прелазном периоду њих карактерише статус издржаваности и, по правилу, још не склопљен брак. Међутим, у овом периоду младости (између 14 и 27 година) налазе се и млади сељаци, радници, службеници и незапослени, иако је њихово школовање већ завршено, а неки су склопили и брак. Ове категорије младих се могу назвати и омладином у ширем смислу јер се и они, формално, могу учлањивати у разне омладинске организације.

У социолошком проучавању омладине уобличио су се три кључна појма или приступа – млада генерација, друштвена група и прелазно доба.

Млада генерација се формира на основу доживљеног заједничког историјског искуства везаног за важне друштвене догађаје или периоде (скојевска, генерација 68-е, компјутерска, кризна). Уколико стекну свест о сопственој снази и намери да промене друштво, могу постати и политичка генерација, као што је то био случај крајем шездесетих и почетком седамдесетих година 20. века са студентском и средњошколском омладином. За студентски покрет шездесетих година се сматра да је прототип нових друштвених покрета. Карактеристике политичке генерације имали су и студентски протести код нас у последњој деценији протеклог столећа.

Као специфичну друштвену групу омладину карактерише, осим продуженог школовања, стицање пунолетства као законског оквира за легализацију одраслости преко признавања грађанских (наследних, пословне способности) и политичких права, сегрегирани и маргинализовани друштвени положај (који карактерише напетост између нарасле физичке снаге и друштвене зависности и немоћи), стицање самосвести младих и осећање групног идентитета. Врло је честа адолесцентна криза која се испољава у бурном трагању за идентитетом. Али у трагању за сопственим идентитетом (а не само по свом класно-слојном положају) омладина није хомогена него је хетерогена група у којој се појављују разноврсни поткултурни, па и

контракултурни елементи. То се види у различитим вредносним оријентацијама и стиловима живота средњошколске и студентске омладине, посебно израженим у изгледу (имицу), музици и понашању. Такви стилови живота су: интелектуалистички, спортски, компјутерски, лака забава, изласци, музика (рок, поп, шминкери, панкери, цибери). Омладинска култура садржи елементе бунта у односу на родитељску културу, с тим што је у поткултури тај бунт више симболички, док се у омладинској контракултури појављује и радикално оспоравање владајуће технократске идеологије (хипи покрет, нова левица).

Прелазну фазу из детињства у зрелост карактеришу важни животни догађаји и синхронизовано преузимање друштвених улога – завршетак школовања, запошљавање, финансијско и стамбено осамостаљивање, склапање брака, рађање деце, јавно ангажовање. Ова образовно-радна и стамбено-породична транзиција обављала се на један готово стандардизован начин, после Другог светског рата, и у развијеним државама благостања, и у социјалистичким земљама.

То стандардизовано одрастање нарушила је узмакла тенденција индивидуализације младих, а поготово нарастајућа економска криза, која је код нас још и појачана, најпре блокираном, а потом и продуженом друштвеном транзицијом (трансформацијом). Са кризом је дошло до одлагања завршетка школовања и све класнијег уласка у свет рада јер растућа незапосленост највише погађа младе. Поводом Међународног дана младих (12.08.2014) објављен је податак да у Србији млади чине чак 51% од укупног броја незапослених. Продужила се зависност младих од породице и њених ресурса, до стана је све теже доћи, а заснивање породице се све више одлаже. Шта више, млади пољопривредници који живе на селу код нас, често, остају трајно неожењени. Друштвени положај младих се и даље погоршава и још више маргинализује и они су увелико постали генерација или „деца кризе“. Млади су „загубљени у транзицији“ јер их карактерише „замрзнута транзиција“, „култура одлагања“, „продужена постадолесценција“ као осећање да се млад човек налази у празнини између адолесценције и одраслости. Млади јесу „светла“ будућност друштва али социолошки је много важније да се схвати да су они део наше садашњости коју карактерише продужавање друштвеног статуса младих до у дубоку одраслост.⁶

⁶ А. Милић, *Zagonetka omladine: teorija i istorija omladinske strukture*, Београд – Загреб, 1987; С. Милаиловић (ур), *Mladi zagubljeni u tranziciji*; Београд, 2004; С. Томановић и други, *Млади – наша садашњост. Истичавање социјалних биографија младих у Србији*, Београд, 2012; И. Прица, *Омладинска покултура у Београду: симболичка пракса*, Београд, 1991; Ј. Степановић – М. Вуленовић – Д. Плут, „Obrasci ponašanja mladih tokom slobodnog vremena“, *Sociologija*, 3/2009, s. 247 – 262.

Средовечни

Средовечни су у узрасту између 27 и 65 година, с тим што се сматра да да је до 45 година млађа, а после тога старија средовечна генерација. Ова генерација је најмање истраживана и о њој је најмање писано. Разлог томе је, вероватно, што она располаже огромном количином друштвене моћи јер су готово сви најважнији друштвени положаји и функције у њеним рукама. Осим тога, ова је генерација изузетно хетерогена јер у њој класно-слојне (богати – сиромашни) али и друге друштвене разлике долазе до пуног изражаја.

Па ипак, и ова генерација има своје заједничке и по много чему специфичне животне карактеристике и проблеме. После адолесцентне наступа друга генерацијска криза – криза средњих година. Она може да резултира депресијом али и новим односом према себи и својим будућим активностима. У организму и личности средовечног човека настају значајне телесне, менталне и друштвене промене. Због смањеног лучења „хормона младости“ (тестостерона код мушкараца и естрогена код жена) појављују се видљиви знаци старења – наборавање коже, ћелавост или проседост, укрупњавање тела, смањење физичких способности и активности, андропауза код мушкараца и менопауза или климактеријум код жена, после чега престаје репродуктивна способност (у нашој демографији се период рађања или фертилитета код жена рачуна од 15 – 49 година). Појављују се и типичне болести средњих година, као што су реуматизам и артериосклероза, почињу да слабе сви витални системи у организму, што резултира кардиоваскуларним и канцорегеним обољења што, уз повреде на раду или у саобраћају, има смртни исход или трајни инвалидитет. Видљиви знаци депресије средњих година су: нервоза, умор, деконцентрација, несаница, главобоља, тескоба, раздражљивост, осећаји празнине, незнања, беспомоћности, кривице, безвредности, губитак интересовања за активности у којима се до тада уживало, покушаји самоубиства.

Улазак у свет рада и склапање брака су битне одреднице средовечности. Данас се тражење посла протеже до дубоко у средовечност, а ако се посао и пронађе, радно место није сигурно. Продужена или учестала незаполеност вишеструко негативно утиче на личност. Све је чешће флексибилно запошљавање, кога карактерише честа промена радног места и доквалификавање (проблемима образовања одраслих на свим нивоима бави се андрагогија). Зараде се све одложеније исплаћују, отежано је напредовање у радној каријери, а није редак ни мобинг (злостављање на радном месту). Све то веома негативно утиче на билансирање професионалних достигнућа при крају радног века и изазива осећај незадовољства животом и друштвом. Склапање брака, па и рађање деце, је све ређе и све касније.

Неверство у браку и развод брака, а тиме и једнородитељска породица ни су реткост. Због истовремених дужности и обавеза према деци (малој и одраслој) и остерелим и онемоћалим родитељима, средовечна генерација се назива „сендвич генерацијом“. Посебно је тежак положај запослене мајке са малом децом, па су због „двоструког бремена“ све учесталији захтеви за „реконцептуализацијом“ родитељства (очинства и материнства), поготово што је репродукција образаца патријархалности у модерном друштву и даље широко распрострањена.

Иако брига за децу и унучад не престаје целог живота, са „извођењем деце на пут“ средовечни људи могу више да се посвете себи и својим животним активностима. Менталне способности (поготово интелектуалне) још не слабе него се, чак, могу и побољшати. Ако су изглед, снага и енергија предности младости, самопоуздање, одлучност и сигурност су одлика средовечности. Због те комбинације још држеће снаге и стеченог животног искуства, квалитет живота у средовечности се још може одржавати на високом нивоу, па се оно, понекад, назива златним добом и најлепшим годинама живота.⁷

Стари

Стари људи имају 65 и више година живота. До 75-е године је рана, а после тога позна старост. Иза 80-е је дубока старост, а иза 95-е или 100-е дугочечност. Старост је резултат процеса старења које може бити индивидуално али и колективно, када се мисли на старење становништва. Индивидуално старење зависи од појединачног трајања живота, а старење становништва је резултат демографских кретања. До сада забележено максимално трајање људског века је 115 година и нема поузданих података да је до његовог продужавања дошло у последњих неколико векова иако се, због медицинских достигнућа и општег напретка, то очекивало. Међутим, дошло је до продужавања очекиваног средњег трајања живота. Стогодишњака је у свету 1950-их било неколико хиљада, пола века касније било их је око 340 хиљада, а очекује се да ће их средином 21. века бити око шест милиона. Највише их има у Јапану где је и најдуже очекивано средње трајање живота које је прешло 82. године. Дакле, иако се није повећало индивидуално трајање људског века, очекивано средње трајање живота се повећало. Треба додати да, у западном културном кругу, жене просечно дуже живе од мушкараца.

Насупрот томе, постоји врло негативан тренд демографског старења становништва када се увећава удео старих, а смањује удео младих у укупном

⁷ *Srednje godine*, <http://www.mojezdravlje.net>; *Kriza srednjih godina: pomjena ili depesija*, www.centar-zdravlja.net ; *Kriza srednjih godina*, www.pharmamedica.rs; *Sendvič generacija*, <http://zivot.krstarica.com> .

становништву. Наиме, према овом односу постоје три типа становништва. У прогресивном типу повећава се удео младих, а смањује удео старих, у стационарном типу овај је однос уравнотежен, а у регресивном типу се повећава удео старих, а смањује удео младих што резултира депопулационим процесима смањења укупног броја становништва. На жалост, према једном од ових показатеља демографског старења, Србија је на четвртном месту у свету.⁸

Индивидуално старење је хронолошки иреверзибилан (неповратан) процес пропадања биолошких, психичких и друштвених способности и функција човека као организма, личности и члана заједнице. Од преко стотинак биолошких промена у старењу организма (од којих су неке наведене код средовечности) многе не угрожавају дужину, па чак ни квалитет живота, док неке, као на пример промене у можданом, кардиоваскуларном и имунолошком систему то могу да учине. Због тога, уколико нису дегенерација организма, ове промене везане за старост нису болест него само природно слабљење или губитак функција.

Психичке промене огледају се у смањењу прилагођавања и функционисања личности у животној средини. У том смислу се уобличавају одређени стилови живота и типови реаговања на старост. Конструктивни тип је стабилна и самоуверена личност која се на околину готово идеално прилагођава, делом је још увек активно мењајући. Зависнике карактерише пасивност и ослањање на друге у материјалном и емотивном погледу. За одбрамбени тип старих су карактеристичне сталне радне и друге активности како би себе убедили да су самодовољни и да не зависе од помоћи других. Гневни људи су лоше прилагођени јер за све пропусте и неуспехе у животу окривљују околину и друге људе па се стално на неког и на нешто жале. Окренути према себи за разочарења и промашаје у животу окривљују себе и песимисти су у погледу промене ситуације.

У сваком друштву постоје тачно прописани друштвени положаји и улоге за остареле и у том смислу и старост представља својеврсни друштвени конструкт. Стари људи се, углавном, и понашају у складу са активностима за дату хронолошку старост али могу да се понашају и као да су млађи или страији. Ти обрасци понашања али и општи однос друштва према остарелима веома је различит у појединим друштвима, историјски али и структурално гледано. У многим друштвима постоје остаци веровања у некадашњи обичај ритуалног убијања остарелих који је код нас познат под називом лапот, наводно зато што су представљали терет за друштво. Међутим, због свог богатог животног искуства, у неким архаичким друштвима посто-

⁸ На крају прве деценије овог века у Србији је удео младих (од 15 – 24 године) био 13,8% што је знатно испод светског просека од 17,8%. Проучавање биолошке (старосно-полне) структуре је један од најзначајнијих и најважнијих показатеља промена у друштву.

јала је геронтократија (владавина стараца) и герузија, њен институционализован облик (веће стараца у Спарти, од грчке речи *geron* – старац). У нашем традиционалном патријархалном друштву, особито у кругу породичне задруге, веома детаљно је било прописано ритуално одавање почести и поштовања млађих према старијима у свечаним али и свакодневним приликама. У модерном индустријском и урбаном друштву стари су постали маргинализована, изолована, сегрегирана, дискриминисана категорија. У друштву брзих техничких промена, искуство старијих није више било потребно. При томе се изгубило из вида да техничко и животно искуство нису исто. Битна одлика зрелог доба је рад, а страих као „трећег доба“ слободно време. Међутим, као и омладину, остарину, па и пензионере, као нову друштвену категорију, пресецају друштвене разлике – има добро стојећих али и сиромашних у свему. У послератном периоду код нас су стари људи постали „обесправљена генерација“ јер су у младости угађали родитељима, а у старости младима. Особито је тежак и деградирајући положај старачких, а нарочито самачких домаћинстава на селу. Још увек није свуда на задовољавајући начин решено питање институционалног збрињавања старих у домовима за остареле, стационарима али и у кућној нези. Да само поменемо податак да у Србији има много општина у којима има више пензионера него запослених, а половина пензионера издржава незапослене и њихово потомство. Упркос томе што се вишегенерацијска породица као кућна заједница распала, баке и деке су незаменљива помоћ и кад су оба родитеља запослена.

Увелико се конституисала геронтологија као интердисциплинарна наука о биолошким, психичким и друштвеним аспектима старости, док је геријатрија медицинска дисциплина која се бави болестима и лечењем старих. Упркос томе, суштина старења још није довољно објашњена. Друштвена изолација и дискриминација остарелих је још увек свеprisутна. На њихове животне проблеме скреће се пажња јавности 1. октобра сваке године када је Међународни дан старих особа. Народна изрека каже: „Питаћете старост, где ти је била младост“, а стручњаци веле да је друга половина живота понављање његове прве половине. А то значи да се за активну и квалитетну старост треба унапред припремити и радикално променити однос према старима око нас и у нама.⁹

⁹ В. Нешић – М. Нешић, „Социјалнопсихолошки и психофизиолошки аспекти старења и старости“, *Теме*, 3/2008, с. 577 - 584; М. Марјановић – Д. Поповић, „Од лапота до еутаназije“, *Научни скуп „Айрофично-дејенеративна сјања – обољења људи у Војводини*, Матица српска, Нови Сад, 2006, с. 317 – 322; М. Živković, *Starost u Jugoslaviji. Gerontološko-sociološka studija*, Niš – Beograd, 1973; V. St. Erlich, „Stariji i mladi“, *Sociologija sela*, 37-38/1972, s. 26 - 36; V. Erlich, „Obespravljena generacija“, *Sociologija*, 3/1971, s. 489 - 498; *Klubovi za stara lica – Centar za kućnu negu*, Beograd, 1973; *Organizacija stručnog rada u domovima za stara lica (zbornik radova)*, Beograd, 1973.

*Miloš Marjanović, Ph.D., Full Professor (retired)
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad*

Sociological Concept of Generation

Abstract: *Sociological concept of generation should be distinguished from biological and statistical, and they discussed all three of its meaning. In a sociological sense, it is characterized by a common historical experience that has its own internal and external, subjective and objective dimension. In sociology it was introduced by Dilthey, one of the main representatives of historicism, and which is characterized by discontinuous conception of history and emphasizing specificity of cultural epochs. In contemporary sociology, this concept was reaffirmed under the strong influence of Mannheim who argued that the generation is in the range of analytical categories of class and nation. The major historical generations in our society are pointed. Four generations are considered as the main age groups but also as social constructs - children, youth, middle aged and old people. Their status in the traditional and contemporary, especially in our society is pointed. In the research of generation and its main forms have formed a special sociological disciplines, except for the middle-aged who are, as a generation, at least sociologically studied.*

Key words: *generation, children, young, middle-aged, old people.*